

FELDMÁJER PÉTER

Bízzunk benne, hogy az Örökkévaló helyreállítja a világ rendjét

Ásré najcré édajszov böchol lév jidrajsuhu – Boldogok, kik megőrzik tanúbizonyságait, és egész szívvel Őt keresik! – szólnak a 119. zsoltár szavai.

Most, a félelmetes napok közeledtével, imáink szavai újból és újból visszhangzanak, mert nemcsak a múltat közvetítik eleink versei, de egyben útmutatást adnak jelenre és jövőre.

Boldogságunk nemcsak önmagunkból fakad, hanem abból, hogy követjük az Örökkévaló törvényeit, és ezáltal boldogságot kapunk saját magunknak, gyermekeinknek, hozzátartozóinknak, egész népünknek.

Minden időszakra erre tanít, de az elmúlt év még inkább megerősített bennünket abban, hogy csak az Örökkévalóban bízhatunk, mert egyre szaporodnak ellenfeleink, egyre nehezebb idők köszöntenek ránk.

Sok keserűséget, sok fájdalmat éreztünk a tavalyi esztendőben.

Hiába bízunk másokban, várakozásainkban újból és újból csalatkozunk, hiszen azok, akik nem az igaz utat követik, tudva és akarattal vagy tudatlanul, de szembefordulnak velünk.

Még a legjobb akaratú honfitársaink sem értik teljesen, mit is jelent zsidónak lenni Magyarországon, mit is jelent élni egy olyan országban, ahol kiirtották a lakosság majd tizedét csak azért, mert zsidó volt. Igen kevesen vannak azok, akik őszintén és szívből fejezik ki részvéteiket, minden feltétel nélkül elítélik az akkori bűnöket, s egyre többen vannak azok, akik az egyrészt és másrészt nézőpontját hangoztatják, összevonják az egymással össze nem tartozó dolgokat, kezeiken számolgatják, hány embert gyilkoltak meg 45 előtt és 48 után.

A következő zsoltáridézet íródott ki: „Nyissátok nekem ki az ég kapuit, és csak az igazak léphetnek be rajta.”¹

Megrendített ez a nagyon ismert szentírás mondat. Kiemelnem belőle a *sáár*, azaz a „kapu” szót. Ünnepi üzenetemben három „kapu”-ról szólok.

1. Az első kapu Rómában található. A magyar köznyelvben a *Titusz diadalíve* nevet viseli. A hatalmas fizikai és technikai túlerő következtében Róma elfoglalja egész Jeruzsálemet. Beveszi Jeruzsálem Templomát, a Szentélyt, és elraboltatja onnan a legdrágább értékeket. A hadifoglyokat a fővárosba szállítják; a győzelmes hadsereg katonái fejükön babérokoszorúval, vállukon a menórával körülveszik a foglyokat. Mindent a polgári időszerűség szerinti 83-ban, 13 évvel Jeruzsálem eleste után domborítják a diadalívbe.

A győztes önmagát és a legyőzöttet egyaránt felvésette Titusz diadalívének belső reliefsjére. Ez az egyik legérdekesebb építészeti emlék Rómában. Számunkra az egyik legtragikusabb, mert ez genocídium volt a zsidóságnak. Elpusztult akkor majdnem az egész ókori zsidó nép.

Mikor Rómában jártam, az egyik első utam Titusz diadalíve elé vezetett. Régi zsidó hagyomány szerint

a zsidógyűlölőknek, a potenciális gyilkosoknak. Megszégyenülnek saját maguk, a világ, zsidó testvéreik előtt, mert elfelejtik a zsoltár szavait: „akkor nem szégyenülök meg, mikor tekintek mind a parancsaidra”.

Azt hiszik, hogy embert megillet-heti a dicsőség ezen a világon, pedig tudniuk kellene, a dicsőség csak az Örökkévalóé.

Hiszünk abban, hogy az Örökkévaló igazságosan tekint a világra, és előbb-utóbb helyreállítja a világ rendjét.

Imádkozzunk azért, hogy minden ember értse meg itt, Magyarországon és az egész világon: a 20. században kioltott milliányi ártatlan élete nem lehet újabb hazugságok táptalaja.

Szálljunk hát magunkba a félelmetes napok előtt és alatt, fogadjuk szívünkbe a törvényeket, és imádkozzunk, hogy bonyolult világunkban megtaláljuk a helyes ösvényt.

Keserű volt az elmúlt év, de miként keserű százjűnkét elmulasztja a Ros Hásónói almához kapott méz, akként gyógyítja lelkünk keserűségét az ima és az Örökkévaló kegyelme és édes szeretete, mely nélkül nem tudnánk zsidóként élni az emberi sötétség birodalmában.

Soha ne feledjük a zsoltár szavait: „jövvény vagyok a földön”, mert bizony így van ez, bárhová is megyünk, bármilyen sokat is tanulunk, csak a teremtett világ egészen kis részét ismerhetjük meg, mert a fény, a tudás nem belőlünk jön, hanem azt a Jóteremtőtől kaptuk.

E gondolatok jegyében kívánok az egész magyarországi zsidóságnak gondtalan életet, szerencsét, boldogságot és áldást az 5773. zsidónagái évrre.

Lősónó tajvó tikoszévű.

SCHWEITZER JÓZSEF

Kol Nidré

Bisivó sel mááló...

Az e kis írás címeként olvasható héber mondatrészt magyarul teljes egészében így hangzik: az Égi törvénytörvényes és a Földi törvénytörvényes szerint megengedjük, hogy együtt imádkozzunk a hit elhagyóival.

Tudvalévő, hogy a rabbi, rendszerint a hitközség elnöke s az előimádkozó a Kol Nidré szívet járó hangjai előtt mintegy hármastörvénytörvényt alkotnak, s akkor hangzanak el a rabbi szavai: Bisivó sel mááló, magyar fordításban az egész mondat ekképpen, az Égi és a Földi törvénytörvényes előtt megengedjük, hogy együtt imádkozzunk a hitet elhagyókkal.

Mi a jelentősége, mi a magyarázata ennek az aktusnak?

Történelmünk spanyol korszakában gyakorta kényszerítették őseinket, hogy hagyják ott az ősi vallást, s vegyék fel helyette az uralkodó hitet.

Sokan kényszerből ezt megtették, de titokban hűek maradtak az

ősi hithez, s ezek az ánuszimok Kol Nidré estéjén bemelegsztek a gyülekezetbe, s együtt imádkoztak a kényszerítés hatalma alatt elhagyott ősi vallás híveivel.

Ez a magyarázata ennek a szertartásnak.

A Kol Nidré pedig akaratunkon kívül s felületességünkben Isten iránt tett s meg nem valósított fogadalom alól kér feloldozást.

Sokan vádat kovácsoltak ebből a feloldozási szertartásból, mondván, hogy a zsidók Engesztelő Nap alkalmával feloldozást nyerhetnek fogadalmak alól.

Erről szó sincsen.

Ember iránti fogadalmat, kötelezettséget a Jom Kippur nem oldoz fel.

A feloldozás csakis azokra a meggondolatlanul vagy akaratunkon kívül meg nem valósított fogadalmakra vonatkozik, amelyeket Isten iránt tettünk.

Például naponta fogok tanulni Isten dicsőségére öt zsoltárt, és nem tettem meg, vagy valami ehhez hasonló.

A kimondott szó szent, és arra nagyon kell vigyáznunk.

Ismétlem, a Kol Nidré ember iránt nem oldoz fel, csak Istentől kér feloldozást akarat nélküli külföldi gyengeségünkben eredő kimondott szavunk meg nem tartásáért.

Életet irányító szava Szentírásunknak: aki vigyázza száját és nyelvét, a bajtól őrizi meg lelkét. Ennek szellemében imádkozunk és böjtölünk.

A böjtnek nem csupán az a feladata, hogy testünket sanyargassuk, hanem az is, hogy milyen rettetes dolog az éhség, s az éhes emberen, akinek fizikai nyomorúságát Jom Kippurkor átérezzük: segíteni elsőrendű kötelesség.

Könnyű böjtöt és imáink meghallgatását kérve és remélve köszöntöm kedves Hittestvéreinket.

SCHÖNER ALFRÉD

„A múlt árnyékában láttam a jövőt...”

5773

Jó néhány héttel ezelőtt egy elmosódott fénykép került elélem. Egyik tanítványom megkérdezte, vajon a képen látható zsinagóga külső oldalfeliratát meg tudnám-e fejteni. Általában a szövegek megfejtése nem egyszerű. Az esetek egy részében a betűk nem láthatók tisztán, homályosak. A képen szemmel nem érzékelttem annyira ezt a textust, de amikor alkalmam volt e zsinagógát személyesen megnézni, tapintással a bemélyedt szövegeket, a bevészt betűk formáját kezdtem érezni.

A következő zsoltáridézet íródott ki:

פתחו לי שער צדק אבא במ אודה יי
„Nyissátok nekem ki az ég kapuit, és csak az igazak léphetnek be rajta.”¹

Megrendített ez a nagyon ismert szentírás mondat. Kiemelnem belőle a *sáár*, azaz a „kapu” szót.

Ünnepi üzenetemben három „kapu”-ról szólok.

1. Az első kapu Rómában található. A magyar köznyelvben a *Titusz diadalíve* nevet viseli.

A hatalmas fizikai és technikai túlerő következtében Róma elfoglalja egész Jeruzsálemet. Beveszi Jeruzsálem Templomát, a Szentélyt, és elraboltatja onnan a legdrágább értékeket. A hadifoglyokat a fővárosba szállítják; a győzelmes hadsereg katonái fejükön babérokoszorúval, vállukon a menórával körülveszik a foglyokat. Mindent a polgári időszerűség szerinti 83-ban, 13 évvel Jeruzsálem eleste után domborítják a diadalívbe.

A győztes önmagát és a legyőzöttet egyaránt felvésette Titusz diadalívének belső reliefsjére. Ez az egyik legérdekesebb építészeti emlék Rómában. Számunkra az egyik legtragikusabb, mert ez genocídium volt a zsidóságnak. Elpusztult akkor majdnem az egész ókori zsidó nép.

Mikor Rómában jártam, az egyik első utam Titusz diadalíve elé vezetett. Régi zsidó hagyomány szerint

zsidó ember nem megy át Titusz diadalíve alatt. Ott álltam a diadalív előtt, és meditatáltam: Átmenjek alatta? Hiszen 2000 évvel ezelőtt elpusztítottak bennünket, s ennek „dicsőségére” emelték e diadalívet.

Másrészt azonban... Megmutatni, hogy Isten népét nem lehet elpusztítani. Valaki ezt nem engedi, aki vigyázza az ő népét még akkor is, ha a mi képességeink kevesek, minimálisak, hogy fölérjük az Örökkévaló döntéseinek a súlyát.

2. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei kicsiny falukban születtek a szüleim. Édesapám Csengerben, édesanyám a szabadságharcos Esze Tamás falujában, Tarpán. Édesapám egész családját elvitték

Auschwitzba, és ott mindenkit meggyilkoltak. Anyám családját is deportálták. Az ő családjából „csak” 20 embert gyilkoltak meg.

A tábor felszabadulásának 60. évfordulóján elmentem Auschwitzba. Megláttam azt a bizonyos kaput – és ez a második kapu, amiről említést teszek –, amelyen az alábbi felirat szerepel: „ARBEIT MACHT FREI”. Megérintettem a koncentrációs tábor kerítését. Láttam a feketén üszkösödő falakat, a krematórium szörnyű száját, láttam azokat a kis csilléket, amelyekbe az embereket beletették elgázosítva, meggyilkolva, és beküldték őket a kemencébe, ahonnan füstként szálltak fel a magasságokba.

(Folytatás a 3. oldalon)

Ohel Jakob-zsinagóga Münchenben

¹ Zsoltárok 118,19.

A Hitközség tevékenysége (3.)

A zsidó egészségügyi ellátórendszer bemutatása nem lenne teljes, ha nem tekintenénk bele a múltba. Az egészség értékének egyre fontosabbá válása együtt fejlődött a társadalommal, és érthetetlen módon a zsidók elleni gyűlölet zászlóhordozói között is megjelennek orvosok.

Az ország első működő kórházát 1772-ben Sátoraljaújhelyen alapította meg a Chevra Kadisa. II. József türelmi rendelete után telepedhetett le egyre több zsidó család Pesten, ami magával hozta a zsidó intézmények, így a kórházak, rendelőintézetek felállítását is.

Ami a vidéket illeti, Miskolcon már 1830-ban létrehozták kórházat, amely először csak a zsidó közösséget szolgálta, de az 1848/49-es szabadságharcban vallásra és felekezetre való tekintet nélkül végezte a gyógyító munkát.

Az idők folyamán Pesten, majd Budán is egyre több kórház nyílt meg, amelyekre szintén jellemző volt, hogy a zsidó közösség elsődleges ellátása mellett nyitva álltak mindenki részére.

A kórházakat a közösség építette fel és működtette; több intézmény is a legnagyobb adományozó nevét viselte. Az ország második gyermek-kórházát Bródy Adélről nevezték el, 100 méterre tőle alapította meg Weisz Manfréd a Weisz Alice gyermekágyas otthon, amelynek alapítólevelében ez olvasható: „Ezen összegből szegény és elhagyott gyermekágyas nők számára valláskülönbség nélkül életük legválságosabb idejére otthon emeltessék.”

A terheségi tanácsadó Magyarországon első anyavédelmi szolgálatása volt, 1936-ig 20 000 várandós nő

vizsgáltak meg. A húszas évektől tejkonyha működött itt, amely a téli hónapokban 1000 csecsemőt látott el.

A holokauszt előtt Budapesten négy zsidókórház volt: a legnagyobb, a Szabolcs utcai 1896-ban lett kész; 1911-ben a Szeretetróház, a 20-as években a Maros utcai és a Városmajor utcai kórház épült fel.

A zsidó közösség intézményrendszere szerves része lett a fővárosnak, sok rendelésben többségében voltak a keresztény páciensek. A náci eszmék terjedése, a zsidótörvények alapjainban regették meg az ellátórendszert. Az épületeket kirabolták, a zsidó orvosok emigráltak vagy munkaszolgálatra hívták be őket.

Döbbenettel olvastam a Magyar Orvosi Kamara honlapján, a kamara történetét bemutató anyagban, hogy egy keresztény orvos(!), a Magyar Orvosok Nemzeti Egyesületének elnöke, Csilléry András nyújtotta be az első zsidótörvény tervezetét a parlamentben 1938. március 29-én, majd utóda, a fajvédő törvények kidolgozásában szerepet vállaló Orsós Ferenc patológusprofesszor szorgalmazta a zsidótörvény további szigorítását, a zsidók eltávolítását az orvosi karból. Kérvénnyel fordult a belügyminisztériumhoz, sürgetve a hatóságokat, hogy a zsidó orvosokat mielőbb deportálják. Sikeres akciónak a háború után végzett becslések szerint mintegy 2500-an estek áldozatul, az ország zsidó orvosainak több mint a fele.

A zsidóság elpusztulása után a megmaradt kórházak sorsa az államosítás lett, az egyikben jelenleg rendelőintézet működik, a másik budai kórházat bomba rombolta le.

Az eredeti Szeretetróház az 1910-es években épült, 1952-ben államosították, s ma az Országos Idegsebészeti Intézetnek ad otthont.

Melléképületeiből, a Chevra Kadisa menedékházából és a vakok intézetéből jött létre a ma is működő Szeretetróház.

A Szeretetróház jelenlegi feladata elsősorban a holokausztot túlélő zsidó emberek és a Jad Vasem által kitüntetettek magas színvonalú szakmai ellátása, krónikus ápolása, de hasonlóan az elmúlt évszázadok hagyományaihoz, akut betegként felekezeti hovatartozástól függetlenül minden magyar állampolgár igénybe veheti mind a fekvő-, mind a járóbeteg-kezelést.

A kórház a fejlesztésére az állami támogatás mellett jelentős segítséget kapott kanadai, amerikai zsidó szervezetektől és magyarországi magánzemélyektől is. Ennek is köszönhetően az ágylétszám 378-ra emelkedett, amelyből jelenleg 40 belgyógyászati aktív, 20 rehabilitációs, 140 krónikus, 168 ápolási és 10 hospice ágy. Ugyanakkor szinte az orvostudomány minden ágát képviselő ambulanciát hoztak létre (szemészet, nőgyógyászat, kardiológia, angiológia, fül-orr-gégészet, urológia, reumatológia, allergológia, diabetológia, sebészet, bőrgyógyászat). Az ambuláns tevékenység nagyobb részét a kórház orvosai végzik, kisebb részét, hasonlóan a korábbi gyakorlathoz, külsősök látják el. Az épületben fogászati szakrendelés is működik.

A kórház keresi helyét a 21. században, sok munka van még hátra ahhoz, hogy a zsidóság egészségügyi intézménye ismét betölthesse múltbéli szerepét.

(Az adatokat a Wikipédiáról, a MOK honlapjáról, Strausz Imre: Egy zsidó kórház 1944-ben című munkájából is merítettem.)

Répás Péter

Nem lesz több zsidózás?

Zoltai Gusztáv, a Mazsihisz ügyvezető igazgatója találkozott Hatala József országos rendőrfőkapitánnyal és Garamvölgyi Lászlóval, az ORFK kommunikációs igazgatójával; a megbeszélésen áttekintették az utóbbi időben kialakult biztonsági helyzetet és egyeztettek a szükséges lépésekről.

Hatala József arról biztosította a magyarországi zsidóságot, hogy a rendőrség a leghatározottabban fellép minden antiszemita megnyilvánulással szemben és érvényt szerez a törvény szigorának.

Körzeti kitekintő

Hódmezővásárhely

Az elmúlt hónapban tartották Vanderstein Laura (*Rajzl bász Gitl*) báb micváját zsinagógánkban. Az ünnepség nemcsak Laura és szülei számára bírt nagy jelentőséggel, hanem a közösség életében is, hiszen minden vallási esemény, amely egy vidéki, létszámában megfogyatkozott, a fennmaradásáért küzdő hitközségben történik, az a továbbélésének zálogaként tekinthető. A kile minden tagja lázas feszültségben várt erre a különleges alkalomra, amelyre sajnos a vézskorszakot követően nem volt példa a hódmezővásárhelyi zsinagógában. Rendkívüli készülődés előzte meg, mivel mindenki szeretett volna hozzájárulni a jeles alkalomhoz.

Az eseményen a családtagokon kívül szinte az egész hitközség jelen volt, ezenfelül barátok, ismerősök, sőt más egyházak képviselői is.

A szertartást Markovics Zolt főrabbi vezette, aki részletesen ismertette a „parancsolat lányának” avatásához fűződő hagyományokat, kitérve a magyarországi neológ tradíciókra is. Ezt követően méltatta a család zsidóság iránti elkötelezettségét, és felhívta a báb micva figyelmét a szülők iránti tisztelet bibliai parancsának jelentőségére. Beszédében utalt arra, hogy a későbbiekben legyen a hódmezővásárhelyi és a világ egyetemes zsidó közösségének buzgó elkötelezettje, emléket állítva az ugyanebben járó és élő elődök szellemek, kiemelve a nagypapa, Vanderstein János személyét.

Az elhangzott szellemi és erkölcsi útmutatások után Vanderstein Laura a közösség előtt adott számot az ünnepek, különösen a szombat megtartásával kapcsolatos ismereteiről, amivel sokakat ámulatba ejtett.

A zsinagógi szertartás méltó záróakusaként a főrabbi az ősi kohanita mondatokkal megáldotta a báb micvát.

A család ezt követően vendégül látta a megjelenteket a hitközség kis imatermében, ahol Erdélyi Miklós ügyvezető elnök szólott az ünnepelthez, kiemelve az édesanya szerepét, aki követendő példaként jár a leánya előtt a vallásos zsidó életben.

A méltató szavak után átadta a hitközség ajándékait Laurának. A szuedát asztali áldás, majd a délutáni mincha ima követte.

Köszönetünket fejezzük ki mindenkinek, aki hozzájárult a jeles alkalomhoz, Vanderstein Laurának pedig hosszú, boldog életet és az Örökkévaló áldását kívánjuk!

Raguczki Gábor

Szeged

Elkezdődött a VIII. Szegedi Őszi Zsidó Kulturális Fesztivál *Udvaros Dorottya, Dés László és Cserhalmi György* előhangoló koncertjével, majd *Fenyő Klára* USA-ban élő hegedűművész, professzor *Maczelka Noémi* zongoraművész, főiskolai tanár kíséretével megtartott zenei estjével. Mindkét előadás nagy létszámú közönséget vonzott. A nyitó sajtótájékoztatón a hitközség elnöke kiemelte, hogy a tíz koncertből, három kiállításból, négy könyvbemutatóból, egy konferenciából és közéleti kerekasztalból összeállt program méltán helyezi kiemelt pozícióba a szegedi fesztiválsorozatba illeszkedő rendezvényt. *Markovics Zolt* főrabbi ugyanitt jelezte, hogy az Őszi Ünneppsorozatba illesztett kulturális program kölcsönös hatással van egymásra, vonzza a közönséget, nyitottá teszi mindennapi életünket. A két hónap során a komoly- és könnyűzenei események között szerepel a Szegedi Szimfonikus Zenekar *Gyüdi Sándor* főigazgató által vezényelt Mozart-estje, az SZTE Zeneművészeti Kar Szimfonikus Együttese és Kórusa, *Telegdi Miklós* orgonaművész és *Horgas Eszter* fuvolaművész, *Csanádi László* orgonaművész, *S. Dobos Márta* hegedűművész és *Klebniczki György* zongoraművész, a tavaszi nemzetközi és országos ifjúsági orgonaversenyt nyert fiatal tehetségek bemutatkozása, *Koncz Zsuzsa, Illényi Katica és Illényi Csaba, Malek Andrea és Malek Miklós*, a Magna Cum Laude, *Jorge Diener* argentin-izraeli zongoraművész fellépése. Irodalmi estek is lesznek, többek között *Bárdos Pál, Rubin Eszter* és *Giorgio Pressburger* műveiről. A közéleti programokban megemlékezünk Schindler József hajdani főrabbinak halálának 50. évfordulójáról a volt tanítványok találkozásával. Vendégünk lesz *Szabó György*, a Mazsók elnöke és *Breuer Péter* Közlet-Kélet-szakértő a Közéleti Kávéházzal közös klubnap keretében. Kiállít *Kovács Valéria* üvegfestő művész Kaposvárról, *Macskássy Izolda* festőművész és *Datki Zolt* fotóművész, és közben zajlanak az Őszi Ünnepek, elérkezik az új év, amit együtt köszöntünk. Ismét megtartjuk – immáron tizenhetedik alkalommal – az izraeli vacsoraestet az Akropolisz Táncszínház, a Netti és a Hollanderek, valamint Illényi Katica közreműködésével. Az Őszi fesztivált nyitott, nem csak a zsidóságnak, Szegednek szól. Célja bemutatni múltunkat, a zsidó és a szegedi hagyományokat, kezdő fiatal tehetségeket, beért sikeres művészeket, akiknek produkciója bevétel esetén a zsinagóga rekonstrukcióját segíti. A rendezvénysorozat szervezői a hitközség, a helyi Magyar–Izraeli Baráti Társaság, az Alapítvány a Szegedi Zsinagógáért és Izrael Állam Dél-magyarországi Konzuli Képvisellete.

L. A.

A Zsidó Kultúra Napja Tiszafüreden

A Zsidó Nyári Fesztivál részeként már hetedik alkalommal mutatták be méltó módon kultúránk néhány szelét szülővárosomban, Tiszafüreden. A kánikula ellenére mintegy hatvanan hallgatták *Finli Gábor* szakszerű és színes előadását szakrális tárgyainkról, majd beszélgetés folyt a zsidó és a keresztény vallásról.

Gerendás Péter széles ívű koncertje a Szól a kakas már című daltól kezdve a Jiddise mámen keresztül szefárd és ladino énekekig terjedt. A másfél órás műsort folyamatos tapsvihar kísérte.

Jill Culiner és *Kürti Mihály* fotókiállítás a zsidó életet mutatta be. A rendezvényt könyvvásár színesítette.

A fentiek is igazolják, hogy a város ápolja a zsidó kultúrát és az 542 mártír emlékéért őrző patinás temetőt. Megjegyzem, hogy Tiszafüreden ma már nem élnek hittestvéreink.

Köszönet *Zám Ildikónak* és *Szegő Ágnesnek* a kitűnő szervezésért.

Néhány szívmelegítő gondolat *Pintér Erika* polgármester leveléből: „A távolból kívánok a mai estére egyszerű szórakozást, jó egészséget, a jövő évi személyes találkozás reményében! A lengyelországi Plonsk vendégei vagyunk, egy testvérvárosi együttműködést készítünk elő. (...) Talán meglepő, hogy szimbolikusan mondom ezt az időzítést. (...) Emlékeztetükbe idézem, hogy Plonsk

Pintér Erika polgármester

David Ben Gurionnak, Izrael első miniszterelnökének a szülővárosa. (...) Plonsk tagja lehetett az ENSZ Peace Messenger Cities szervezetének, mint ahol a zsidó közösség békében és megbecsülésben élhetett mindenkor, a helyi társadalom integráns részeként. Szívvel remélem, sok ilyen város lesz a világon!”

Lebovits Imre

Lemondott a BZSH elnöke

Lemondott tisztségéről Streit Sándor, a BZSH elnöke. A vallási szervezet távozó vezetője az MTI-vel közölte: azért kellett lemondania, mert a Kozma utcai temető irányítását mostantól főállásban végzi, ez pedig az alapzabály szerint összeférhetetlen az elnöki posztal.

Mint mondta, lemondása után a mostani vezető előjáró (amely tisztség a BZSH-elnök helyettesének felel meg), Tordai Péter vezeti a szervezetet megbízott elnökként, az előreláthatóan decemberben esedékes választásokig. Tordai Péter az MTI-nek megerősítette: megbízott elnökként kérték fel a BZSH ügyeinek vitelére, amíg közgyűlésük új elnököt nem választ.

Streit Sándor rámutatott: adminisztratív úton, személyi változásokkal kellett megszüntetni a budapesti Kozma utcai temető visszasságait. Kitért arra: „ha igaz, akkor előfordult, hogy a Chevrát (a temetésekkel foglalkozó osztályt) megkerülve, a temető akkori vezetője adott el sírhelyet”, ami – ha bebizonyosodik – szabálytalannak minősül, mert az összeget ezen az osztályon kell kiegyenlíteni.

Utalt arra, feljelentés alapján a rendőrség jelenleg is nyomoz, „az ő megállapításaira várunk, hogy lesz-e ebből bírósági ügy”.

Megemlítette, hogy a temető nyilvántartását a feljelentés óta átláthatóvá tették, és a pénzforgalmat is szigorúan nyomon követik.

Streit Sándor úgy fogalmazott, a sajtóban valótlan, rosszindulatú állítások jelentek meg azzal kapcsolatban, hogy kiugróan magas volt egy adott, a temető akkori vezetésével állítólag összefonódott cég temetkezési megbízásainak összege, mert „bizonyíthatóan legalább 15–20 cég dolgozik a temetőben”, ezeket pedig az elhunytak hozzátartozói választották ki.

A temető szemétszállításával összefüggésben felmerült gyanúsítgatásokat is visszautasította, mert – mint mondta – az arra vonatkozó ajánlatok közül a legjobbat választotta ki a BZSH ügyvezető igazgatója. Megjegyezte, ő az utóbbi nyolc hónapban – eddig társadalmi munkában – állt a temető élén, és a BZSH előjárósága elégedett volt az ezen a téren végzett munkájával.

A Budapesti Rendőr-főkapitányság még tavaly december elsején közölte az MTI-vel, hogy a X. kerületi kapitányság a BZSH Kozma utcai központi temetője és kegyeleti osztálya, a Chevra Kadisa (Szentegylet) könyvelésével kapcsolatban sikkasztás bűntette elkövetésének gyanúja miatt ismeretlen tettes ellen eljárást indított.

Bényi Mónika, a BRFK szóvivője az MTI megkeresésére azt közölte: „a büntetőeljárás fokozott ügyészi felügyelet mellett ismeretlen tettes ellen jelenleg is folyamatban van”, hozzátéve, „a nyomozás érdekeire tekintettel bővebb tájékoztatás az ügyben jelenleg nem adható”.

(MTI)

Közlemény

Ezúton tájékoztatjuk kedves hittestvéreinket, hogy a luach elkészítésében szerepünk csak és kizárólag a vallási részre korlátozódott. Az idén azonban az általunk elkészített és elfogadott naptári részbe illetéktelenül hibás kiegészítéseket is tettek. Ezekért a kiegészítésekért, valamint a luachal kapcsolatos minden egyéb problémáért, hibáért, határidőeltolódásért felelősséget nem tudunk és nem akarunk vállalni, tekintve, hogy annak elkészítése Deák Andrea (Elnöki Titkárság) feladata volt. Kérjük, kifogásaikkal, reklamációjukkal hozzá forduljanak.

Deutsch Róbert
főrabbi

dr. Frölich Róbert
főrabbi

BENEDEK ISTVÁN GÁBOR – B. KÖVES HAJNALKA

VISSZATÉRÉS

Időtálló helyzetjelentés (némi történelmi háttérrel) a 2012-es Halasi Nyári Zsidó Táborról (I.)

A magyar neológ zsidóság bajban van. A holokauszt apokaliptikus pusztítását egyszerűen nem lehet kiheverni. Amikor a háború befejeződésével a megmaradt nemzedék már-már azt hittette: elkezdődik az újjászerveződés békés korszaka, a sebek begyógyulása, a politika ezt folyamatosan lefékezte, eltorzította. Soroljuk?

A vallás és gyakorlása, oktatása előtt 1947–48-ban lezárultak a sorompók; a cionizmust politikai okokból üldözték; a nyugati határokat 1956-ig nem lehetett átlépni, akkor is csak rövid időre. A zsidóság szervezeteinek tevékenységét a minimumra szorították, a közösség vezetését korrumpálták.

Az 1989-es rendszerváltás elvben megváltást hozhatott volna, de nem ez történt. A vallás építése előtt ugyan leomlottak a falak, születtek is eredmények, ellenben a szabad növekedésnek gátat szabott a nem tisztázott anyagi helyzet. Ez még nem lett volna baj, a politika azonban válogatott, terelni óhajtott a törekvéseket. Az amúgy sem nagy zsidó történet most újraosztották – akár azt is mondhatnánk: a magyar neológ zsidóság kárára –, s még az is elképzelhető, hogy a körbe rövidesen újabb közösségek állnak, csak reményeik szerint kielégíthető ígérennyel.

A kétszázötven-háromszáz éves magyar neológia múltja dicsőséges. Szellemi hozzájárulása a vallástudományhoz és a világi tudományokhoz egyaránt kiemelkedő. Eredményeik az orvoslásban, a fizikában, a matematikában, az irodalomban, a zenében lenyűgözőek, de ezt a fantasztikus teljesítményt Horthy Magyarországa, a náciák, a nyilasok éppúgy nem méltányolták, ahogyan az újabb korszak hatalomtechnikusai sem vették, veszik figyelembe.

Az ellentmondáson egyesek úgy lendülnek túl, hogy megvonják a vállukat: legföljebb a minimumra olvad a magyar neológia, aztán betagozódik az erősebb, a támogatottabb ágazatok valamelyikébe.

Úgy tartjuk: a zsidóság egy és oszthatatlan, miként az volt a Tóra-adás pillanatában is, és talán így volna ma is, ha a vallási irányzatok egyformán tökéresek lennének. Ez azonban nem így van.

A jelenlegi magyarországi zsidóság helyzetét, állapotát, teljesítőképességét már sokan vizsgálták avatott felelősséggel. Az, hogy ilyen világhelyzet még sohasem adódott (globalizáció, gazdasági és természeti determináció, technikai-ipari forradalom, válság és alkalmazkodás), azaz efféle bonyolult képlettel a judaizmus – történelme során – még sohasem találkozott (másképp annál inkább), az igaz. Ideje tehát a magyar zsidóságot is újra tanulmányoznunk e szempontok alapján.

Nem elfogadva a régi pejoratív diszkriminációt, miszerint a magyar neológia a világ zsidósága főáramlatának perifériáján helyezkedik el, amitől csak pár milliméter a „szárzág”, hangsúlyozzuk derülőt álláspontunkat: ez a szellemi kincs fennmarad! Nincs most fényes állapotban, ez igaz. Ezernyi folt támadt a felületén (vegyes házasságok, kitérések és hitelhagyások, ateizmus és érdektelenség), a zsidóság vonzerejét mégis naponta látjuk megújulni, ragyogni és kiteljesedni.

Tehát olyan központokat, vonzó helyzeteket kell teremteni – és egyre nagyobb számban –, ahol az akarattól függetlenül elsodródott, de aztán visszatalált zsidók éppúgy otthonra, szellemi-lelki hazára találnak, mint az életük rossz fordulataiban, döntéseiben zátonyra kerültek. A túlzott szigor és merevség ilyen esetekben nem célravezető, mert eleve kizárja a „visszatérés”, a „sorsjavítás” lehetőségét, legalább a következő generációban.

Aki így tesz, nem bízik a zsidó vallás és kultúra vonzó mágnesében, a zsidó ima megváltó erejében, a zsinagóga emelkedett hangulatában, a

teremtő zsidó intellektus és család megtartó erejében.

Amikor a Mazsihisz Közép-magyarországi Régió főbábjára, Róna Tamás (Kecskemét-Nagykőrös) meghívott bennünket, hogy 2012 nyarán ismerkedjünk meg működési körzetük új, immáron harmadik alkalommal megrendezett nyári táborával, készséggel és szívvel utaztunk a Duna-Tisza közére, a Bács-Kiskun megyei Aranyhomokra.

A tábor helyszíne Kiskunhalas, és azon belül a zsinagóga, pontosabban: a régi ortodox templom és a zsidó iskola udvara, illetőleg a hajdani rabbi és kántor lakása, kivéve az ugyanezen a telken elkerítetten álló mikvét övező telekrészt. E terület igazán alkalmas arra, hogy három-négy tucat kisfiú és kislány kényelmesen elférjen – akár szülőikkel együtt is –, s együtt élvezék a zsidó tanítást, a rabbik szervezte programokat és egymás társaságát. Kiskunhalas a 19. század közepétől kedvelt település volt a zsidók számára. Vonzotta a kereskedőket, a fuvarosokat, a kiegészítő szakmák tudóit. Amint az osztrák és a magyar hatóságok engedélyezték, zsinagógát építettek, temetőt szenteltek, iskolát, vágodát, mikvét létesítettek. Vallásos, buzgó emberek éltek itt; jó nevű tanházaikat is fenntartották.

Amikor a sajátos gazdasági-társadalmi fejlődés többfelé osztotta a magyarországi zsidóságot (1868. évi kongresszus), a halasi ortodoxia kiemelkedett és rangosabb lett. Anyagi erejükről, tekintélyükről hosszan lehetne írni, ám a második világháború gyalázatos éveiben már senkitől nem kérdezték: melyik irányzathoz tartozik? A vagonok csak zsidókat vittek és nem neológokat, ortodoxokat, status quohoz ragaszkodókat...

Halason ma már nincsenek ortodoxok. Kóser kosztot is csak most, a tábor napjaiban főztek-tálaltak. Mindamelltt Raáb András hitközségi elnök példás igyekezettel és sikeresen szervezi a helybeli és a szóránnyterületek zsidóságát. Nem kis erőfeszítéssel, de fenntartja a hitéletet. Gyakran van jelen a helyi rabbi Kecskemétről; és alkalmanként Budapesti és más testvérhitközségek vezetőit is vendégül hívják. Az ilyen alkalmak módját adnak arra, hogy a látogatást ünneppé, családi összejövetellé tegyék a zsidó közösség számára, egyszer-egyszer vacsorával is összekötvé. Olykor arra is lehetőség kínálkozik, hogy színvonalas kulturális műsort hirdessenek. Minden ilyen esemény célja a zsidó szellem fenntartása s megerősítése.

E törekvés koronája a Halasi Nyári Zsidó Tábor. A két egymással szomszédos megye: Kecskemét-Nagykőrös, továbbá Szeged rabbija kulcsszerepet játszik a példás esemény megtervezésében, a szervezésben és a kivitelezésben. Raáb elnök úr pedig maga az alföldi, az aranyhomoki csodás megvalósulás garanciája.

Megértettük a tábor szervezőinek célját: a gyerekek zsidó légkörben és szellemben töltsék el a nyár egyhetes

részét, ismerkedjenek meg a zsinagóga jelenlétével, környezetével, a templom szertartásaival; tanuljanak meg számos fontos imát.

A gyerekek és több szülő naponta két imaidőben vettek részt az Örökkévaló tiszteletén: a sáchrítón és a mincha-márvon. Elmondták az áldásokat, és a rabbik világos magyarázatainak köszönhetően a gyerekek is megértették az Ámida jelentőségét; végighallgatták a kádís imákat; átjárta szívüket a Sómá és a Barchu. Mi, a vendégek egy szombatköszöntőn vettünk részt, és az igazán szép imán, továbbá természetesen a tóraolvasáson.

Ez esetleg kevésnek tűnhet. De ha ez sincs, semmi nincs. Csakhogy itt és most, a két ifjú rabbi fáradozásaival, megépült egy fontos lelki palló, s legyen az bármely keskeny is, de elindulhatunk, és – némi közösségi segítséggel – eljuthatunk a zsidó élet és tudat kiteljesedéséhez.

Ahogy mondják: az elnök a tábor minden vallási és világi rendezvényén személyesen jelen van; szervezi a vendégprogramokat, és különleges zenei finomságokról gondoskodik a kis megjelentek örömeire. Eljött Halasra Róna rabbi meghívására *Nógrádi Gergő* operanékes, kántor és neves gyerekkönyvíró, aki – saját költségén – meséssel ajándékozta meg a gyerekeket, és kiváló humorát is csillogtatva, remekül szót értett velük.

A rabbi ismerik a gyermekpedagógia ősi szabályát: a kicsiket nem lehet unalomban hagyni. Velük foglalkozni kell, kötelező állandó feladatot adni nekik. Egy gyerek örökös figyelem, negyven gyerek atombomba, ha nem vezetik le okosan fölösleges energiájukat.

Megható látványt nyújtott Róna Tamás rabbi, karján két pici gyermekével, és a két baba bájos anyukájával, akiknek minden percét lefoglalta a másfél éves és a négy hónapos kicsivel való törődés. A mindenre figyelő gyerekek előtt a zsidó család mintája, szelleme elevenedett meg általuk. Markovics rabbi és felesége, a már nagyobbacska gyermekükkel, tovább erősítette ezt a képet.

A hőséges napokon az udvaron felfújható gumimedencéket állítottak fel, az egészen apróknak mászókákat. A nagyobbakat kétnaponta strandra vitték, természetesen fagyizással egybekötve.

Időközben társasjátékok, vidám szellemi vetélkedők következtek, például tréfás héber betűismerettel; találos kérdések a Bibliából, Izraelről, világi tudásból. Délután énektanulás, az imádkozások idején héber memóriagyakorlatok, alapos magyarázatok, tanítások. A tudást az életkori sajátosságok figyelembevételével, derűsen, játékosan és sok-sok humorral körítve plántálták az ifjú tanítványokba. Igazán üdítő látvány volt!

Nem feledkeztek meg azonban a jelen levő felnőttekről sem: segítők, valamint a szülők és vendégek részére például emlékeztetés beszélgetést vezetett Róna rabbi a hatnapos háborúról.

(folytatjuk)

Micve a Mikve Avatás Debrecenben

A Debreceni Zsidó Hitközség átadta a felújított rituális fürdőt. *Zoltai Gusztáv* megnyitóbeszédéből idézzük.

A zsidó vallási életnek van néhány kiemelkedő tartóoszlopa. A szombat, a kásrut, a brit mila, a temetés kegyelele mindenképpen, de a mikve is. A régi Magyarországon a k. u. k. időkben ha egy településen akadt tífónyi felnőtt zsidó, aki ott kívánt élni, létrehozták temetőjüket, imaházukat, vágodájukat, iskolájukat. És a mikvét.

A mikve tehát mindenképpen fogalom. A zsidó tisztaság jelképe, a zsidó szabadságesszme megtestesítője, a hagyomány megbecsülése.

A zsidó fürdő meleg vize, a gőz finomsága, a pihenőpadon elhangzó vég nélküli beszélgetések, a kisebb-nagyobb közösségeket összekötő pletyka fontossága a 21. században sem vesztette el létjogosultságát.

Egy nagyszerű – mellesleg világhírű – kárpátaljai születésű cseh író, Jan Olbacht a mikve hagyományos világról egyenesen költői magaslatoakra emelte témája helyszínét. A többnyire zsidók lakta település a mikve által vált az emberi sorstér legfontosabb színterévé. Az asszonyok itt lettek igazán anyákká, pedagógusokká, ismerték fel teremtő szerepüket az otthoni munkamegosztásban, kaptak kedvet a tanulásra, éreztek vágyat a jobb életre.

Most mintha itt, Debrecenben, s talán a vonzó példa nyomán máshol is visszatérnének a régi színek és hangok, fölhangzanak a hajdan megszokott ritmusok és erkölcsi útmutatók. Mert jó dolog a modern világ, a gépesítés és az elektronika, a tegnapot meghaladó hihetetlen fejlődés, de azért a sejtek mélyén, az érzelmek árnyékában, a hitre vágyó lélek vonzásmagában ott kell élnie az örök csodának is. Mert a szárnyalás, a felfelé törekvés – akár a bolygóközi utazás technikai háttere, akár megannyi kémiailag siker, a matematikai csodák látványa – mit sem ér, ha nem párosul az ember első, legelső nagy és soha el nem múló élményével: a Teremtő meglátásával.

És lám, máris a zsidó ősök titkainál tartunk újra: az élet tartóoszlopánál. A szombatnál, a kásrutnál, a brit milánál, sőt a mikve falainál.

Talán 70–75 évvel ezelőtt ezek a szavak eszünkbe sem jutottak volna, hiszen a zsidó élet keretei még szilárdan álltak, folytonos volt a hagyomány. A zsinagógákban messzire hangzottak a tóratanulási hagyományos hangjai, a tanházakból nem múlt el a gyermekzsivaj és a mikve pihenőpadjai mellől az asszonyi duruzsolás.

Csakhogy a földből előbújt a gonoszabb hatalom, amely elpusztított templomot és lakóházat, betűt és álmokat, embert és művészetét. Mert csak a halálban, a romokban lelte örömet.

Én még átéltem azokat a napokat, amikor Debrecenben, az itteni téglagyárban is megnyitották a gettót, betelepítették oda a zsidókat, elrabolták javaikat, hogy aztán az életüket is elvehessék. Budapestten ekkoriban fogott hozzá embermentő feladatához a svéd Raoul Wallenberg, aki csaknem pontosan száz éve született.

Magyarországon azóta aligha van zsidó ember, aki Wallenberg nevéhez ne tenné hozzá az áldott szót. Sajnos a távolból jött diplomata nem dolgozhatott a debreceni, a vidéki zsidók mentésén, akik közül sokan, rettenetesen sokan, Auschwitzban végezték, legfeljebb kevesen Ausztriában.

A háború vége óta a magyarországi zsidóság nem tért magához. A holokauszt vérvészességét a közösség azóta sem heverte ki. Talán most jött el az ideje annak, hogy visszatérhessünk a régi idők hagyományaihoz.

A korszakos lépés egyik fontos állomásához pedig most érkezünk el. A Debreceni Zsidó Hitközség – a TEVA Gyógyszergyár impozáns épületének terén – Raoul Wallenberg sohasem feledhető emléke előtt őszinte szívvel tisztelgett, és a magyar zsidóság nevében hálátelt lélekkel mondott újra történelmi köszönetet a neves embermentő bátor tettéért.

Tettük mindezt azért, mert tisztában vagyunk annak fontosságával, hogy mindez összefügg a magyar zsidó élet ismételt felmutatásának őszinte igényével. Lám, már magasodnak a vallás tartóoszlopai, fényesen ragyog a szombat szentsége, s mint a mai ünnepség is mutatja, állnak a mikve falai!

E példa pedig legyen új biztatás mások számára. Kövessék Debrecent, folytassák az általuk megkezdett utat, teljesítsék ki a zsidó életet és életformát.

Herman Wouk, Amerika világhírű írója a 20. századból, több filmsozrozat nagyszerű szerzője, szívében vallásos zsidó emberként élt. Egy ízben azt mondta: „Minden bajok ellenére: zsidónak lenni jó.”

Hát most itt, Debrecenben is fogadjuk meg Wouk tanácsát, és hirdessük azt fennhangon. A jó pedig itt marad, valamennyiünk örömeire!

Köszönöm, hogy meghallgattak!

Ugyanezen a napon a TEVA Gyógyszergyár előtti emlékműnél elhangzott, hogy a száz éve született Raoul Wallenberg erővel, elszántsággal, pénzzel és fortéllal magyarországi zsidók ezreit mentette meg a deportálástól a második világháború éveiben. A helyszínen beszédet mondott mások mellett *Szabó György*, a Mazsók elnöke, valamint *Papp László* alpolgármester. A megemlékezés végén koszorúkat helyeztek el többek között a város, a megyei önkormányzat, a Magyar Zsidó Örökség Közalapítvány, a Magyar–Izraeli Baráti Társaság és a Debreceni Zsidó Hitközség.

(hajdupress/BPI)

Rabbit vertek Berlinben

Demonstrációkkal és szolidaritási akciók sorával tiltakoztak Berlinben egy rabbi bántalmazása ellen.

A német főváros több vezető politikusa, köztük *Klaus Wowereit* főpolgármester hagyományos zsidó fejfedőt viselve jelent meg nyilvános eseményeken azon a hétvégén. Wowereit egy rendezvényt megnyitó beszédében hangsúlyozta: mindent meg kell tenni azért, hogy Berlinben szabadon hordhasson mindenki kipát vagy éppen turbánt.

Ugyanazon a napon egy kerületi polgármester kezdeményezésére több mint százan tüntettek kapedliben, a BZ című berlini napilap pedig a bántalmazott rabbi iránti szolidaritás jeleként zsidó fejfedőt viselő német hírességek fényképét közölte címlapján.

Másnap nagyjából ezren vettek részt egy demonstráción, amelyen felszólalt az áldozat, *Daniel Alier* is. A rabbi kiemelte: „a járomcsontomat eltörték, de kitartóan dolgozom tovább a vallások közötti párbeszédért”.

Daniel Alier a nyílt utcán támadták meg, hatéves lánya szeme láttára. A négy támadó azért kötött bele az 53 éves rabbiba, mert kipát viselt. A rendőrség szerint az elkövetők feltehetően arab származású fiatalok voltak.

A megvert rabbi

Berlin kipát öltött. Szolidaritás a bántalmazott rabbi

A támadást zsidó és muzulmán szervezetek egyaránt elítélték. *Dieter Graumann*, a németországi zsidók központi tanácsának (ZJD) elnöke például egyik nyilatkozatában hang-

súlyozta: „nem engedjük, hogy zsidóságunkat csak zárt falak között élhes-sük meg, nem hagyjuk magunkat megfélemlíteni”. Ugyanakkor *Gideon Joffe*, a berlini zsidó közösség vezetője azt mondta, a történet után nem tanácsolja, hogy bárki is kipában sétáljon azon a környéken, ahol megtámadták a rabbit.

(MTI)

Beszóltak egy bécsi rabbinak is

Tiltakozásának adott hangot a bécsi hitközség (IKG), miután – egy bejelentés szerint – egy rendőr tétlenül nézte végig egy rabbi inzultálását a nyílt utcán.

Nagy veszélyt rejt magában, hogy egyes rendőrök passzívák az antiszemita agresszióval szemben – írta közleményében *Oscar Deutsch*, az IKG elnöke. Közölte: felhívta telefonon a bécsi rendőrpáncsnokot, aki arról tájékoztatta őt, hogy kivizsgálják az esetet, és megdöbbenésének adott hangot.

Shlomo Hoffmeister bécsi rabbi írásban tett panaszt a rendőrségen, miután előző nap antiszemita jelszavakat, Heil Hitler!-t kiáltva és náci karlendítéssel inzultálta az utcán a bécsi Rapidnak a PAOK Szaloniki elleni visszavágó mérkőzése előtt gyülekező görög futballszurkolók egyike. A bejelentés szerint az alig néhány méterre álló rendőr nem avatkozott közbe, noha a rabbi kérte, hogy tegyen valamit. Ehelyett csak annyit válaszolt, hogy „ma foci van”.

Heil Hitlerrel „köszöntötték”

„Nem lehet azzal érvelni, hogy a helyzet nem fajult el, sürgősen helyre kell tenni a dolgot. Az antiszemitaizmus nem lehet a futballkultúra el-túrt része” – hangsúlyozta Deutsch.

A náci gondolatok terjesztését, életétését törvény tiltja Ausztriában. Előző héten a két csapat görögországi mérkőzésén szurkolói rendbontásokra került sor, aminek következtében a görög csapatra az UEFA büntetést szabott ki, a bécsi mérkőzést pedig erős rendőrségi készülék mellett tartották meg.

(MTI)

Tüntetés Malmöben

A városban – amelyben jelentős muzulmán bevándorló közösség él – megnőtt a zsidók elleni gyűlöletből elkövetett bűncselekmények száma annak hatására, hogy az izraeli hadsereg 2008 végén offenzívát indított a Hamász radikális palesztin szervezet irányította Gázai övezet ellen az izraeli területeket rendszeresen érő rakétatámadások miatt – a hadművelet három hete alatt mintegy 1300 palesztin vesztette életét.

A malmöi menetben több férfi viselte a zsidók hagyományos fejfedőjét, a kipát. A tüntetésen – amely békésen folyt le – részt vett *Birgitta Ohlsson*, Svédország európai uniós ügyekben illetékes minisztere is, és beszédében kijelentette: Malmö nyitott minden ember felé, származására vagy vallására való tekintet nélkül.

A svéd kormányt az utóbbi években több bírálata érte amiatt, hogy nem védi kellőképpen az ország viszonylag kis zsidó közösségét (mintegy 20 ezer fő a 9,5 millióból), és nem tesz az antiszemitaizmus ellen. A vezetés tavaly már több pénzt költött ezekre a célokra, mint a korábbi években.

(MTI)

ZSIDÓ VILÁGHÍRADÓ

Görögország

A Rodosz és Kos szigetéről történt deportálásokról emlékeztek meg a Jad Vasem jeruzsálemi központjában. Az olasz fegyverszünet 1943. szeptemberi aláírása után a német megszállók elfoglalták Rodoszt, ami korábban az olasz hadsereg ellenőrzése alatt állt. 1944 júliusában a szigeten élő mintegy 1600 zsidót a náciak összegyűjtötték és embertelen körülmények között Athénbe szállították. A hajók útközben Kos szigeten száz, majd Leroszon egy üldözöttet vettek fel. A végső megoldás felé tartó út első állomása a hírhedt athéni melletti Haidari tábor volt, ahonnan a zsidókat Auschwitzba deportáltak. A haláltábor megpróbáltatásait mindössze 180 személy élte túl. *Irena Steinfeld*, a Jad Vasem igazgatója a megemlékezésen kijelentette, hogy „a rodoszi és a kosi zsidók története a holokauszt semmihez sem fogható gonoszságát mutatja. A náciak már tudták, hogy a háborút elvesztették, de mégis mindent elkövettek, hogy a távoli görög szigeteken élő zsidókat is megsemmisítsék”. Az ünnepségen megemlékeztek *Selahattin Ülkümen* egykori rodoszi török konzulról, aki ötven török állampolgárságú zsidót kimenekített szigetről.

Új-Zéland

A vitorlázás női kétszemélyes dingi 470 osztályában a londoni olimpián első helyet szerzett *Jo Aleh* kijelentette, hogy aranyérme részben Izraelt illeti. Jo Aleh édesapja, *Shuki Shukrun* új-zélandi-izraeli kettős állampolgár, édesanyja, Daniella pedig korábban az izraeli hadsereg tagja volt. Mindketten jelen voltak az ünnepélyes díjkiosztón. A 26 éves, Aucklandben született bajnoknő szülei jelenleg egy Kirjat Malachiban lévő mosávbán élnek. A hét-ezer fős közösség tagjai örömmel fogadták a siker híreit, mert Jo Aleh az első új-zélandi zsidó, aki olimpiai aranyérmet szerzett. Az olimpiakon közölte, hogy hűga bát micvája alkalmából a közeljövőben Izraelbe látogat. *Shemi Cur*, Izrael új-zélandi nagykövete gratulált Jo Aleh szerepléséhez. A diplomata hangsúlyozta, hogy a kimagasló egyéni teljesítmény nagy sikert jelent hazája számára.

Svédország

Raoul Wallenberg 100. születésnapja alkalmából új emlékmű készült Stockholmban a magyar zsidók ezreit megmentő svéd diplomata tiszteletére. Az alkotás *Ulla* és *Gustav Kraitz* művészek nevéhez kötődik, akik a New York-i ENSZ-székház előtti Wallenberg-emlékművet is tervezték. Az avató-ünnepségen megjelent *Fredrik Reinfeld* svéd miniszterelnök, *Nina Lagergren*, a diplomata hűga, közéleti személyiségek és a zsidó közösség képviselői. *Olle Wästberg*, a Wallenberg-emlékév kormányzati koordinátora szerint „természetes, hogy az emlékmű a külügyminisztérium közelében áll, mert Wallenberg formálisan itt volt alkalmazva”.

Belgium

Patrick Janssens, Antwerpen főpolgármestere a zsidók deportálásának 70. évfordulója alkalmából a városházán rendezett ünnepségen kijelentette, hogy a közeljövőben holokauszt-emlékművet létesítenek, amelyen az összes helyi áldozat neve szerepelni fog. Janssens szerint „elfogadhatatlan, hogy Antwerpenben még nincs hivatalos emléke a holokausztnak”. A főpolgármester elmondta, hogy a tábla szövege a városi hatóságok felelősségére is utalni fog a zsidók tragédiájában. Mintegy tízezer üldözöttet deportáltak Antwerpenből, akiknek egy-

harmadát az ottani rendőrség tagjai gyűjtötték össze. *Eli Ringer*, a Zsidó Szervezetek Fórumának tiszteletbeli elnöke kijelentette, hogy „voltak olyan személyek, akik kiszolgálták Leo Delwaide kollaboráns polgármestert, mások viszont segítettek az üldözötteknek”.

Hollandia

Eberhard van der Laan, Amszterdam főpolgármestere bejelentette, hogy a város utolsó név nélküli, 234. hídját *Pieter Meerburg*ról nevezzék el. Meerburg 1942-ben az Amszterdami Diákcsoport nevű illegális hálózat tagja volt, amely zsidó gyerekek biztonságba helyezésével foglalkozott. A szervezet egyik módszere az volt, hogy a megmentett bébiket holland nők formálisan adoptálták. A hatóságoknak viszont azt állították, hogy nem ismerik az apa adatait. 350 gyerek megmentéséért *Pieter Meerburg*ot a Jad Vasem 1974-ben a Világ Igazai közé sorolta. A híd a híres Portugál Zsinagóga és a Zsidó Történelmi Múzeum közelében található.

kovács

Kihagyhatatlan!

Kiváló minőségű az antwerpeni MACHSIKE HADASS autentikus hechsherrel ellátott kóser borok a tokaji borvidékről, tradicionális eljárással, kiemelkedő évjáratokban, bevezető áron!

Kizárólagos forgalmazó: Börze Kft.
Budapest, Bécsi út 250.
Mobil: +36-30-957-8291
Tel.: +361-250-7420
Info@borze.hu

2000-es Kései szüretelésű furmint,édes 1250 Ft.

1998-as Szamorodni,édes 1600 Ft.

2000-es 3 puttonyos aszú,édes 2100 Ft.

1998-as 5 puttonyos aszú,édes 5550 Ft.

A borok megvásárolhatók:

BaMo-Kóser bolt
1074. Budapest, Dob u. 17.
Tel.: 0670/6322-771

Ortodox Hitközség üzlete
1074. Budapest, Dob u. 35.
Tel.: 0620/318-0640

MAGÉN ISTVÁN

Interjú Deutsch Gábor íróval

Deutsch Gábor hetedik könyve, a „...virágzik mint a pálma...” ez évben jelent meg a Gabbiano kiadónál, Izsák Gábor gondozásában. A dekoratív megjelenésű, keménykötésű könyv ötvenkilenc ún. tárcanovellát tartalmaz, melyeket a szerző két csoportban nyújt át az olvasónak. Az egyiknek az a címe, hogy *Látványosság nélkül, a másikon meg az, hogy Az ég kapuja. Hogy mi a közös bennük? Ezt egy idézzel lehetne megvilágítani: „Kérdezd véneidet, és ők elbeszélnek neked”* (Móz. 5. 32.7).

Magén István: 2002-ben megjelent második könyvednek *Ajtónyitás volt a címe. „Ajtót kívánunk nyitni mindenkinek, aki történelmi okokból kint rekedt, és keveset tud a vallásról” – írta. A zsidóságból történelmi okokból kint rekedtek invitálása volt ez a program. Az elmúlt évek távlatában sikeres volt az ajtónyitás?*

Deutsch Gábor: Első könyvem az 1999-ben megjelent Gyökér, szár, virág volt. A címe azokra az időkre utal, amikor az imaházakban szinte csak idős emberek lehetett látni, aztán egyszer csak váratlanul megjelentek a fiatalok. De a középnemzedék hiányzott. Jelen volt a gyökér és a virág, de hiányzott a szár. Ez már egy biológiai csoda. Tartalmazott ön-életrajzi elemeket is, például azt, hogy a szülei a vészidőszakban elpusztultak, én pedig egy igen vallásos gyermekkoromban nőttem fel. Először Mezőkovácsházán volt ez az otthon, majd átköltözött Csornára, később Debrecenre. Amikor kikerültem, 47 évig dolgoztam gyárakban, illetve szövetkezetekben, üzemeletető vegyészként mentem nyugdíjba. Ezek alatt az évtizedek alatt a Vasvári Pál utcai sülben tanultam, előimádkoztam, lájoltam, és ezenkívül még különböző funkciókat láttam el. Tizenhét éve az ORZSE taná-

ra vagyok. Első könyvem igen változatos anyagot tartalmazott. A huszonnégy tárcanovellában, melyeket ez a kötet közöl, foglalkoztam a kárák kapcsolattal, az 1956-os forradalommal és benne Gáli József szerepével, a zsidók részvételével az 1848/49-es forradalomban és szabadságharcban. Felidéztem a vészidőszakot is, érintettem vallási kérdéseket, mint például a fej befedése vagy a kavicsok a síron... Második könyvem, az *Ajtónyitás* az ORZSE jóvoltából szintén a Gabbiano Print gondozásában jelent meg, és körülbelül ugyanazokat a gondolatokat folytatta, amiket elkezdett az első. Itt az alapötlet az volt, hogy a gyermek kíséri az imaházba a szüleit, ajtót nyit előttük, segít megtalálni identitásukat. De az „ajtónyitás” nemcsak befelé irányult. Az ajtó azok felé is megnyílt, akik meg akarnak ismerni bennünket, be akarnak tekinteni a világunkba. Azok az akkori fiatalok most a középnemzedéket alkotják, az idősebbek mellett ők képezik a sülbe járók zömét. Érdekes, hogy most a fiatalok hiányát érezzük inkább.

M. I.: *Krónikás vagy, tudatos és felelősségteljes. Írásaid feltáró jellegűek, mint amikor a régész a föld mélyébe ás. Titokzatos összefüggéseket társz fel, melyek az idő múlásával történelemmé, archetipikussá érlelődnek. A jövő embere számára a távoli múlt rezdülései lesznek. Mit gondolsz a zsidóság jövőjéről?*

D. G.: Ne legyenek titkok, ne legyenek rejtélyek. Ami az élettörténeteken keresztül áramlik, az tiszta és igaz. A zsidó nép és a vallás elválaszthatatlan. A vallás a tiszta forrás, melyből táplálkozunk. Akkor biztos a zsidók jövője, és ezt három évezred történelme bizonyítja, ha megőrzi a hagyományait, mert ha elhagyja azokat, sorsa a Teremtő irgalmától függ.

Minden történet egy-egy sorselemzés, talán sorsanalízis. Legyen ismert minden élet, minden út a vészidőszakból, azoké is, akik már nem beszélhetnek. De az azt megelőző vagy követő időkben is, hogy a dolgokat fejlődésükben taglalhassuk. Legújabb könyvem ébren az első világháború hőseit, beszüntjeit, rokkantjait is. Például Dombóváron van egy köztéri emlékmű, melyben a sérült katona modellje – sokan nem is tudják – egy rokkant zsidó fiú volt. Szó esik a két világégés közötti sovínizmusról, antiszemitizmusról, Sándor Ivánt idézve: az ún. „késleltetett robbanás” okairól. De a barátaink is jelen vannak a könyvben, akik segítettek, életük kockáztatásával mentették az üldözötteket.

M. I.: *A történelem legnagyobb büntényét, a holokausztot bizonyos emberek követték el bizonyos emberek ellen. Sokan megpróbálják az áldozat és a hóhér szerepét összemossni. Úgy feltüntetni, mintha az emberek kölcsönösen gyilkolták volna egymást, holott az áldozat, a zsidóság nem ölt, nem üldözött, nem gyilkolt senkit, sőt sokáig a német kultúrában élt, német nevet viselt, tiszta német nyelvet vagy egy abból kialakított keveréknyelvet beszélt, a jid-dist, melyet irodalmi nyelvvé tett. A zsidók nem tudnak gyűlölni. Mivel magyarázható ez?*

D. G.: Hadd idézzem a könyvem című választott szövegét: „Az igaz ember virágzik, mint a pálma, és nagyra nő, mint a libanoni cédrus.” Az igazak vannak többségben, de az igaztalanok hangosabbak. Az igazak viselik a világ terhét. Látványosság nélkül című írásomban a nagybeteg édesanya így panaszkodik fiának: egy hős másodpercnyi jeles cselekedete megőrzi a nevét évezredig. Szobrot kap, utcát neveznek el róla, de ki írja meg az egyszerű

ember történetét? Ki tartja nyilván, hogy hol járt, hogy mit cselekedett, hogy hányszor vándorolt országokon, városokon át, míg gyermekeit felnevelte? Megkísérlem bemutatni az egyszerűeket. Körülbelül hatvan vannak, akikkel találkoztam a Hegedűs Gyula utcai, a Visegrádi utcai, esetleg a Wesselényi utcai vagy a Kazinczy utcai imaházakban, de említhetném a Dohány utcai templomot vagy a Király utcai Tikvát és még számos más helyet. Meg városokat is, például Debrecent, Tokajt, Nyírbátort, Esztergomot, Tatabányát... vagy kis falut, mint amilyen Nagysimonyi. Egyszerű emberekkel beszélgettem ott, akikről kiderült, hogy regénybe illő hősök. Megismerem irodalmi műveket megszegező fordulatot életútjukat.

M. I.: *Mondanál néhányat közülük?*

D. G.: Csak néhányat... Itt van mindjárt Córesh bácsi, aki mindig azt hajtogatta, hogy „córesh, gólesh, ennél nincs nagyobb mélység”, vagy a grúz őrnagy, aki táncolt a Scala színpadán, rúgta a labdát a Dinamóban, majd tíz évet ült Sztálin börtönében. Aztán a falu orvosa, aki működésének helyét csupa nagybetűvel írta: DÁNY. A jó hangú esztergályos, aki kántorkodott. A bölcs író, a fáradhatatlan jogász, a gyógyító humorista. Vagy hogy mást ne mondjak, a nagy színész és 103 éves unokahúga... Wolf Messing, a rejtélyes parafenomén. De befejezem, mert minden szereplőmet nem sorolhatom fel. Aztán itt van a szégyenletes tisztaeszleli ügy, melyben az a legszégyenletesebb, hogy még ma is foglalkozni kell vele. Változatos a kép, mely az olvasó elé tárul. Azoké, akik szerintem nem képesek gyűlölni. Nagyon sok más vallású ember sem képes. A gyűlölet, az uszítás rögeszme, elmeorvosi kategória.

M. I.: *A tényirodalomban olyan elődeid vannak, mint a nagyszerű Mezei András, akinek tényversei örök mementói a holokauszt-irodalomnak, de a kitűnő Szávai Géza esszénovellái is a rasszizmusel-*

lenesség gyöngyszemei. Nevezhetnénk írásaidat dokumentumnovelláknak, esetleg ténynovelláknak?

D. G.: Elődeim száma bizonyára nem kevés. Az általam említett megnevezések megtisztelőek. Fentebb már a tárcanovella szót használtuk, de az elnevezés számomra lényegében mindegy. A tény a fontos... És ez a bizonyosság megkérdőjelezhetetlen...

M. I.: *Szerinted lehetséges-e valamilyen kapcsolat a hatmillió áldozat, a „churbán” és a modern zsidó állam megalakulása között?*

D. G.: Valószínűleg igen. Felfoghatjuk úgy, mint egy születést, ahol az anya meghal, de a gyermekek, Izrael Állama él. Egy a sok csoda közül, mely a Teremtő bölcsességét igazolja, hitünket erősíti.

M. I.: *Sokan szeretik különös, megkapó egyéniségedet, szerénységed, párosul a nagy tudásod, mely engem a tanítóra, Smuel Hakátánra emlékeztet. Ha valaki ugyanazt kérné tőled is, amit Hilléltől, hogyan foglalnád össze mindazt, amit láttál, hallottál, tanultál, egy lábon állva?*

D. G.: A „kátánt”, a „kicsit” elfogadom, de szellemileg a nagy Smuelhez nem szabad hasonlítani. Azért kell ismerni a történelmet, hogy kétszer ne kövessük el ugyanazt a hibát. Ars poeticám? Esetleg ennyi: „Cedek, cedek tirdof!” „Igazságot, igazságot kövess!”

GIORA SHARON FŐKÁNTOR

Az őszi nagyünnepnek Amerikában

Sokszor próbáltuk megfejtetni, hogy mi az, ami a zsidó ezekben a percekben a templomban tartja. Lehet, hogy kántori minőségemben részrehajlónak tűnik a megállapításom, mégis leírom: úgy érzem, a Kol nidré szívbemarkoló, magasztos melódiája az, ami megérinti a legvallásosabbaktól a legvallástalanabbig minden zsidó szívét, érzését. E megállapításomat alátámasztani látszik az a tény, hogy közel négyszáz éve, amióta ez a melódia az askenáz közösségekben ismertté vált, elképzelhetetlen a jom kippur előesti szertartás anélkül, hogy a Kol nidré ismert dallama valamilyen formában el ne hangozzék. Nem tudom pontosan, hogy a szefárd templomokban milyen melódiával éneklék a Kol nidré, de egy szefárd (török) kántor kollégám azt állítja, hogy van egy kántáló, talán az ősi zoltárdallamokhoz hasonló dallam, amit alkalmaznak hozzá. Valóban elgondolkoztam, hogy e melódia elterjedése előtt vajon hogyan énekeltek ezt az imát. A dallam egy ismeretlen német kántortól származik, akinek a nevét nem jegyezték fel. Valószínű, hogy hallás után terjedt el, és csak később írták le, ez lehet a magyarzata, hogy bizonyos apró eltérésekkel ismerik. Később számos feldolgozás látott napvilágot szólóénekekre és korális megszólaltatásra, sőt szólóhangszeres változat is készült belőle, melyek közül Max Bruch műve (opus 47) a legismertebb. Ezt úgy csellón, mint hegedűn koncerteken is gyakran halljuk. Jellemző a zene különleges értéke, hogy a nem éppen zsidóbarát Richard Wagner kijelentette: ha a zsidók valamivel hozzájárultak a klasszikus zenei értékekhez, az a Kol nidré. Nem érthetünk teljesen egyet Wagner megállapításával, hiszen voltak, vannak más zsidó értékek is a klasszikus muzsikában, de mindenesetre a Kol nidré zenéjének általa való elismerése nagy jelentőségű tény.

Templomainkban, akárcsak mindenütt a világon, szokás, hogy a nagyünnepken az előimádkozó fehér kitlibe vagy fehér reverendába öltözzön funkcionál.

A Kol nidré esti istentisztelet további része a vallási áramlattól, a közösség egyéni ízlésétől és elvárásaitól függően változik. A legtöbb helyen

mind mondanak el minden sz'licheszt. A dicsőhimnuszokból (pizmonok) is csak néhányat énekelnek, de a hagyományos szertartás gerince megmarad. A zenei feldolgozások általában követik az ünnepi melódiavilágot, habár egyre nagyobb helyet kapnak ma már a modernebb kompozíciók, melyek sajnos nem mindig fejezik ki az ünnep lényegét és légkörét. A magam istentiszteleti anyagában igen óvatosan bánok a hagyományos és a haladóbb művek egyensúlyával. A modern szerzemények közül olyanokat választok, melyek szerzője ismerte és követte az ünnep lényegét kifejező zenei alapmotívumokat, más néven a NUSZACH-ot.

A jom kippuri reggeli ima idején, akárcsak ros hasánakor, a korai periódusban még kevesen vannak a templomban, de jom kippurkor általában korábban érkeznek a későn jövők is. Talán el akarják kerülni a sokszor nem is alaptalan gyanút, hogy nem egészen éhgyomorra jöttek. A tóraolvasás előtt már telve a templom, és ez így is marad általában a Muszaf végéig, vagyis a szünetig. A szertartás zenéje az állandó templomjárók számára, de még az évenként csak egyszer ellátogatók részére is ismert, sok imarésznel együtt énekel a közösség a kántorral, kórossal.

Ami különbözik az általam ismert európai istentiszteleti rendtől, az a Muszaf egy pontján helyet kapott szertartás, az úgynevezett MÁRTÍROLÓGIA, ami az amerikai imakönyvek szinte mindegyikében szerepel. Ebben a zsidó nép mártírjairól történik megemlékezés, a bibliai koroktól kezdve a modern időkig, tehát benne foglaltatik a holokauszt és Izrael államának mártírjaira való emlékezés is. A szertartás részletei különböznek az egyes templomokban, de a lényege ugyanaz. Minden rabbi maga választja meg, hogy mit és mennyit olvas fel, a kántorok is maguk állítják össze a megemlékezés zenéjét. Az én templomomban többek közt Szenes Hanna megzenésített versei is helyet kapnak az énekek között, melyeket a gimnazista fiatalokból alakított kamarakórus szólaltat meg.

Ugyancsak minden konzervatív közösségben él az ÁVODÁ szertartás hagyománya. Számom-

ra az ünnep egyik legkiemelkedőbb, legfenségebb pillanatai ezek, az ősi Szentélyben a főpap szolgálatának remiszenciája. A főpap csupán egyszer egy évben, ezen a napon mondta ki a valódi istennevet, amelynek ma csak a betűit ismerjük, a tulajdonképpeni kiejtését nem. A szent név említését a nép a Szentélyen kívül reszkető félelemmel hallgatta, leborulva, arcával a földet érintve. Amikor ezekben a percekben leborulok a tóraszekerény előtt, engem is átjár a pillanat megrázó szentsége.

A szünet után a mincha imánál ismét jóval kevesebben vannak. Nem sokan vannak a körünkben, akik jom kippur egész napját a templomban töltik. A többségnek szüksége van némi „pihenésre”. Természetesen Jona haftaráját minden konzervatív templomban felolvassák.

A kistemplomban jom kippur délutánján is tartunk gyermekistentiszteletet. A ros hasánaihoz hasonlóan rövid és egy gyermek számára érthető módon adunk ízelítőt az ünnep jellegzetes imáiból, melódiáiból.

A Neila imához ismét megtelik a templom. Itt újra tapasztalhatjuk a templomként, gyülekezetként jelentkező különbségeket, ami a szertartás hosszát, felépítését illeti. Itt már sok helyen gyakorolják a rövidítést. Az én templomomban a jelentős imák mindegyike szerepel a liturgiában, a melódiavilág is a hagyományos Nuszachot idézi. A szertartás vége felé járva figyeljük az órát, hogy a meghatározott időben érjünk a S'ma Jiszroelnak kizárólag ebben a momentumban alkalmazott, magasztos tónusú megszólaltatásához és az ünnep végét jelző sófárfúvóhoz.

JAMIM NORAIM – a félelmetes napok. Így nevezzük gyűjtőnéven a ros hasánát és a jom kippurt. ASZERET JOME HAT'SUVA – a megtérés tíz napja, a két ünnep között eltelt idő, a zsidó naptári év legfenségebb periódusa. Kövessük meg a Teremtőt, kérjünk igazságot és enyhé ítéletet tévelygéseinkért! Kövessük meg embertársainkat is, ha úgy érezzük, megbántottuk őket! Legyen a megtérés tíz napja valóban a jó irányba történő változások ideje! Bárhol, bárhogyan imádkozunk is, legyen imánk őszinte és szívből jövő, és találjon meghallgatásra az Örökkévalónál!

LSHANA TOVA TIKATEVU VE-TECHA-TEMU...

A Mindenható írjon be mindannyiunkat az élet könyvébe egy boldog és áldásos évre, és pecsételje meg sorsunkat igazságos ítéletével!

A jom kippur talán az az ünnep, melynek megtartásában a legkevesebb eltérést látjuk az amerikai és az európai zsidóság szokásai között. Ez alatt azt értem, hogy nincs eltérés a nap jelentősége, az elrendelt böjt, valamint a többi szertartások és szokások lényege körül. Böjtnapjaink közül ez az egyetlen, amelyről a Tóra említést tesz. Az egész napos szigorú böjt egyértelmű LENNE, ha azt valóban minden irányzat szigorúan és megalkuvások nélkül betartaná. Ez azonban a gyakorlatban nem mindig így valósul meg. A böjtnapokról írott ismertetésben említetem, hogy a reformhitközségek egy része dél körül tartja a szünetet (előtte talán másfél óra volt a szertartás délelőtti része). Ez a szünet egyes helyeken a böjt végét is jelenti. Késő délután van még egy órányi istentisztelet, amivel ha nem is érik el a besötétedést, azaz az ünnep befejezésének halachikusan elrendelt idejét, mindenesetre közelebb jutnak hozzá.

A reformközösségeknek egy másik, sokkal számottevőbb része komolyan veszi és betartja az egész napos böjtot.

A konzervatívoknál ez természetes, és az istentisztelet sötétedéskor ér véget. Persze vannak, akik saját maguk határoznak böjtjük mértékéről és időtartamáról. Eltekintve a betegetől, terhes és szoptató anyáktól, kötelező gyógyszereket szedőktől, akik felmentést kapnak a böjt alól, a vallási szabályokat a maguk részére átforgalmak mindezt lehetőleg titokban teszik, ami azt jelenti, hogy maguk is restellik, amit csinálnak.

Az ortodox közösségek ünnepléséről, a szabályok szigorú betartásáról nem is kell szólnunk, az természetes, hogy ott minden a halachikus törvények szerint történik.

A Kol nidré esti istentisztelet az egész év leglátogatottabb templomi szertartása, és ezzel nem mondok újat, hiszen ez szinte mindenütt így van. Általában igen elegánsan öltözve, ünnepi hangulatban érkezik a közösség, gyerekek és felnőttek egyaránt. A férfiak vállán tálit, ahogy a hagyomány azt előírja.

Érdekes megfigyelni, hogy még az a zsidó is, aki egész éven át semmit nem tart, sőt valószínű, hogy a jom kippur további részét sem tartja be a szabályok szerint, fontosnak érzi, hogy a Kol nidré esti istentiszteleten megjelenjen. Az lehet, hogy egyesek megállnak hátul, és a Kol nidré ima elhangzása után elmennek, de akkor is... ott vannak, és ezt az imát meghallgatják. Erre én soha nem tudtam lenézni legyinteni. Értekelem az illetőben azt, ami a vallásgyakorlásból, a hagyománytiszteltetből még megmaradt benne. Jobb, mintha ezt sem tenné.

Minden másképp van

Új kamaradarab a Spinozában Karinthy Frigyes 125. születésnapjára

Karinthy, a Frici címmel mutat be a Spinoza Ház Murányi Péter színdarabját. A monodráma előadója Székelyi József. A következő előadás szeptember 23-án lesz.

Idén 125 éves Karinthy Frigyes, és 10 éves a Spinoza Házban megrendezett zsidó fesztivál. Ez volt a két motivációja Murányi Péternek, hogy megírja a színdarabot. Már a bensőséges cím is közel hozza a művet a nézőhöz: Karinthy, a Frici. Mindenki ismerni véli őt: generációk nőttek fel a Tanár úr, kérem! mókás históriáin, az Így írtek ti című paródiagyűjteményen, vagy az Utazás a koponyám körül torokszorító sorain. Nemzedékek tapasztalták saját bőrükön a híres Karinthy-mondást: „Minden másképp van.”

Murányi Pétert megragadta az izgalmas élet, amelyet Karinthy élt. Az író alkotóideje zömét kávéházakban töltötte, a Hadikban vagy a New Yorkban, mert az íráshoz szüksége volt arra a légkörre, amely ott körülvette. Öt ezer novellát és több regényt tett le az asztalra. Azt viszont már kevesen tudják róla, hogy enciklopédikus érdeklődése révén az or-

vosi és a műszaki egyetemre is eljuttott, de nyughatatlan szelleme okán innen is, onnan is kimaradt. Állandó pénzzavarral küszködött, többek között azért, mert minden szerkesztőt megvásárolt, ami forgott, mozgott, csörgött – ennyire izgatta a technika. Már az öltözködésben is egyéni stílussal virított: elmaradhatatlan piros óraszíjait, nyakkendőjét és díszszekendőjét megszemélyesítője, Székhe-

lyi József is viseli a színpadon. Szintén kevésbé ismert történet az életéből, hogy stockholmi agyműtétje idején meglátogatta Gizi nővére, aki Norvégiába ment férjhez egy hajóskapitányhoz, és magával vitte 21 éves lányát, Ninát is. Lábadozás közben Karinthy beleszeretett fiatal unokahúgába, és megpróbálta őt magával csábítani Rómába. A darab ezen a ponton fejeződik be. Az író így szól a lányhoz: fáradt vagyok, beteg vagyok, mint Falstaff, mire a lány megkérdezi: ki az a Falstaff? A nézőnek pedig észébe jut a Verdi-opera hősnének Karinthyhoz méltó végszava: a földön minden móka és játék.

Murányi megmutatta művét Karinthy Mártonnak, aki minden sort, minden jelenetet hitelesnek talált. Azt is, hogy Karinthy Frigyes a nyelv rajongójaként és zsenijeként feltalálta a barkochbát, nyelvi játékokat, anagrammákat ötlött ki, sőt merész képzetársítással mondhatjuk, az ő agyában született meg a Facebook gondolata. Az, hogy nincs olyan ember a világon, akivel ne lehetne legfeljebb öt lépésben találkoznia. Társaival együtt le is vezették a kávéházban, miképpen juthatnak el Fordhoz, a nagyhatalmú amerikai autógyárhoz. Mindezt a Láncreakció című novellában örökítette meg.

A színműben a valóság derűs és komor pillanatai váltakoznak. Ilyen Karinthy második felesége, a világszép Böhm Aranka története. Bécsben tanult pszichiáternek, mégpedig Freudnál, együtt a hírhedt Men-

„Hetvenéves koromban megkért egy fiatal ember, hogy mondanék egy nagy és bölcs aforizmát: mondanék egy egyetemes nyilatkozatot, melyben világnézetemet egybefoglalom. Ennek a fiatal embernek azt feleltem: Minden másképp van. Amivel nem a szkeptikusok és kételkedők közé sorozom magam, mert a szkeptikusok csak azt mondják: nem bizonyos, hogy minden úgy van, ahogy hisszük – én pedig határozottan és meggyőződéssel mondom, bizonyos, hogy semmi sincsen úgy. Ez az egyetlen tétel, amiben fanatikusan hinni szabad, és amitől eltántorodni bolondság: minden másképp van.”
(Karinthy Frigyes)

gelével, aki az évfolyamtársa volt, és mint oly sokan, beleszeretett a csinos és eszes lányba. Aztán 1944-ben (Karinthy akkor már hat éve halott volt) Arankát deportálták Auschwitzba. A rámpán Mengele fogadta, aki azonnal felismerte, és a gázkamra helyett barakkba küldte. Ott aztán többször meglátogatta, vitt neki kenyeret, csokoládét, végül hívta magával emberkísérleteket végző orvoscsoportába. Válaszul az asszony felpofozta Mengelét. Három órán belül elgázósították.

Az eset nem bizonyítható teljes mértékben, és bár túlélők mesélték, mint minden szájhagyomány újján terjedő történetet, ezt is idézőjelbe kell tenni. A darab is feltételes módban kezeli az anekdotát – de hát a műalkotásnál nem is az a fontos, hogy valami megtörtént-e, hanem hogy megtörténhetett volna.

A címszerepet alakító Székelyi József ki-kiszól a közönségnek, interaktívan bevonva a nézőket az események sodrába. Hetven perc a Spinozában Karinthyval, a Fricivel, egy olyan korban, amikor újraéled az emberben a gyanú: minden másképp van.

Murányi Péter 1943-ban született Budapesten. Iskolái: vendéglátó-ipari főiskola, közgazdaság-tudományi egyetem. Munkássága: 36 szakácskönyv írója, újságíró, 20 évig rádióműsorok készítője. Színműírói pályája: Hej, Salamon! címmel kamaradarab Salamon Béláról (2010)

Rados Virág

Értekezés az emberi orról

Először is elmondom, mi indított értekezésem megírására. Az történt, hogy a minap a Magyar Tudományos Akadémia nagytermében meghallgattam egy kiváló biológusprofesszor előadását az emberi érzékszervekről.

Már kb. egy órája tartott, de az előadó még egy árva szót sem szólt az emberi érzékszervek fizikailag is legkiemelkedőbb részéről, az orról. Végül csak úgy áchremből megemlítette, hogy az emberi orr 4000 szag megkülönböztetésére képes. Szóval az orról csak ennyit?!

Ezt felháborítóan tartottam, ezért előadás után leültem számítógépemhez, és megírtam esszém.

Kezdjük csak Rostand híres Ormonológijával: „Mert magamat kigúnyolom, ha kell, / De hogy más mondja, azt nem tűröm el!” És folytassuk csak Gogol Az orr c. novellájának abszurd történetével, melyben Kovaljov törvényszéki ülnök elvesztette orrát, de orra mindent elért az életben, ami gazdájának nem sikerült. És mit mondott Arisztotelész? „Az emberi arc minden vonása közül a legkiemelkedőbb orr leplezi le leginkább a jellemet.”

Nagyon sok ókori bölcs, nem csak Arisztotelész, az ember orralakulásából a jellemére következtetett. A hegyes orrot a csipkelődő jellem, a tompát a durvaság kifejezésének tartották. Tapasztalatuk szerint az orr hegyese állal a fősvénység jelképe, a fitos orr az érzékiség, a vékony a könnyelműség, hajlott orra pedig csak egy szellemes embernek lehet. És mennyit foglalkoztak a rómaiak ezzel a kérdéssel! Azt állították, „csak okos embernek lehet nagy orra, a butának nincs is orra”.

Itt most álljunk meg egy pillanatra. Olvasóimhoz ószintének kell lennem. Ezért elárulom, miért is hochmeccolok annyit bevezetőként, Rostand-ra, Gogolra, Arisztotelészre hivatkozva. Hát persze-persze... az ún. „zsidós orr” miatt. Az egész esszémnek ez a fő értelme. A zsidós orról akarok értekezni, ami óriási, kampós, görbe, horgas, karvaly-, vércse- és kos-. Mennyit hallottunk erről a történelem során! És mennyi bajunk volt ebből a speciális orrból kifolyólag... utcai igazoltatás, társasági heccelés, gúnyos megjegyzések, szidalmazás, sok-sok náci-nyilas élclap ezernyi karikatúrája. Hát erről miért nem beszélt a professzor úr! Vajon nem mert erről a kényes témáról elmélkedni? Hát ha ő nem mert, majd én!

És most felemelem a hangom. Ha igaz ez a jellegzetesség, és van ennek tudományos alapja, akkor mi, kampós-görbe-horgas stb. orruiak fogjunk össze, ne lógassuk az orrunkat szégyenlősen, hanem legyünk rá büszkék és hordjuk fenn. A jövőben pedig ne zsidó sorsközösségről, hanem orrközösségről beszéljünk.

És ha az antiszemita kigúnyolják orrunkat, mondjuk nekik bátran azt, ne üssék bele az orrunkat ilyen tudományos kérdésbe, milyen orral születik az ember, dörgöljük az orruk alá, milyen sok Nobel-díjat lehetett előállítani ilyen orral. Ha vitatkoznak velünk, próbáljuk őket meggyőzni, hogy nem látunk tovább az orruknál, és vezetőik sokszor az orruknál fogva vezetnek őket.

Esszém elvittem az egyik kiadóhoz. A jó orrú kiadó gondosan átolvasta, jól megnézte orromat, hátha megtalálja az okozati összefüggést az orrom és az esszém között, s nemtetszése jeléül felhúzza az orrát, majd így szól:

– Uram, nem eléggé változatos és tartalmas az esszéje. A szakirodalom faja számok egyéb jellemzőjét is felsorolja.

– Akarja a változatosabbat? Hozom én kibővített esszém, csak néhány napot kérek.

– És mi lesz kibővített értekezésében?

– Lesz benne elálló lapátfül, vastag alsó ajak, ívelt felső ajak... szeplős-citrom arc, kajla fül, görbe-iksz láb... hullámos, göndör, gyapjas haj, tászkás, rancos szem, raccsolás, hadarás, gesztikulálás...

– Van még?

– Még nagyon sok... előreálló fogsor, csámpás járás, mélyen ülő, fekete borjuszem, csapott homlok, előreugró áll, gyűrűsáj, görbe-donga láb, vastag, sűrű szempilla, lúdtalp, és ha óhajtja, vörös hajú zsidókról is írok litániát... folytassam?

– Hagyja most már abba, mert valami eszembe jutott. Mondja csak, hány zsidó él kb. a földön?

– Kb. 14–15 millió.

– Ez lehetetlen. Hiszen legalább 1 milliárd ember él a földön, akire a fenti jellemzésből valami ráillik.

– Látja-látja, ez a bizonyíték arra, hogy előzönlöttük és megszálltuk a világot. Nagyon sokan vagyunk. Egymilliárdan.

Ungár Richárd

SPÁNN GÁBOR

CCCP

Sztálin halála óta egyre növekvő személyes legendáriumának egyik kedves darabja a most következő. A Szovjetunió történelmének intim részleteit is ismerő bennfentestől hallottam. Állítólag Sztálin – aki személyesen avatkozott bele még abba is, hogy az egyetlen létező gyufásdoboz címkéjére mi kerüljön – a 30-as években magához hívatta Zsdanov elvtársat. (Mielőtt bárki a Google után kapkodna, elmondom én, hogy Zsdanov a Szovjetunió népbiztosa volt abban az időben, és hozzá tartozott a teljes szovjet kulturális élet mindaddig, míg le nem süjtött rá a Párt vasökle. Ezzel az eseménnyel együtt csak az ő élete szűnt meg, a kultúráé nem.) Sztálin ekkor megkérdezte a nagy hatalmú népbiztost: Zsdanov elvtárs! Hány szovjet filmet gyártunk mi egy esztendőben? Mire Zsdanov: kb. 130-at, Sztálin elvtárs! Nagyon jó, szól a diktátor, és mondja, ebből mennyi a valódi remekmű? Zsdanov ezen már elgondolkodott, és mivel nem volt kifizetődő Sztálinnak hazudni, megmondta az őszintét: szerintem, Sztálin elvtárs, maximum három. Szívott egyet elhűsült pipáján a fél világ ura, és kiadta a megfellebbezhetetlen ukázt: na Zsdanov elvtárs, ezután csak azt a hármat forgassák le! Mivel ellentmondani sem érte meg a főtitkárnak, a kultúrpaapa egyetértően bólogatott.

Ezt azért meséltem el, mert fiatalkoromban személyes tapasztalatom is volt a szovjet filmekről. Tudniillik az történt, hogy az 50-es évek végén a fényes szellők engem is befűjtak a Színház és Filmművészeti Főiskola Vas utcai kapuján, de csupán azért, hogy egy év múlva egy másfajta áramlat ki is vigyen onnan. Főiskolásként természetesen dolgoztam is a tanulás mellett. Mivel elvégeztem az arra illetékes Kandó szakközépiskolában a mozigépész és üzemvezetői tanfolyamot, délelőtt Sztanyiszlavszkij módszerét magoltam a szocialista realizmus tárgyában, délután pedig éjjel vetítettem a Bethlen téri moziban a szovjet filmeket. Ezért igazolhatom, hogy Zsdanov elvtárs részlegelt az őt ért csúfos halálra, mert olyan produciók jöttek ki az engedélyével, mint például a Zsurbin család c. kétrészes szovjet eposz egy vasöntő családjáról, amit kénytelen voltam 6 napon át heti 3 előadásban megnézni. A mozi gépházában néha összejöttünk egy pofa sörre, mert bár autóvezetés közben mindig is tilos volt a KRESZ szerint inni, de vetítések közben nem.

Egy ilyen sörközi állapotban elmeséltem több viccet, mert már akkor is Humor Heroldnak képzeltem magam. Az egyik éppen divatos politikai vicc így szólt: A világháború után újrendezték a szovjet–lengyel határt. A bizottság egyszer csak odaért egy öreg lengyel zsidó tanyájához, mely éppen a határvonalon feküdt. Az öreg zsidó kapirgált a kertjében, amikor a diplomatabizottság vezetője megszólította. Bátyám! Most írjuk az új határt, döntse el, hova akar tartozni, a Szovjetunióhoz vagy Lengyelországhoz, mert aszerint visszük a vonalat. Egy bölcs zsidó sosem kapkod, ő is azt felelte: bemék, és megkérdem az asszont! Kis idő múlva válaszolt: az asszon azt üzeni, hogy Lengyelországhoz. A diplomata nem érte be ezzel: nekünk ide kell írni azt is, hogy miért. Bemék, megkérdem az asszont. Nem késett sokat a válasz: az asszon azt üzeni, hogy azért, mert nem bírjuk a kemény orosz teleteket...

A filmet szállító pendlőző, az üzemvezetőm és a ráérős jegyszedők jól nevettek velem a viccen, és a mai napig nem tudom, ki jelentette a romboló propagandát a moziüzemi vállalat rettegett párttitkárnak, Kiss elvtársnak.

Tőle jobban félt mindenki, mint a saját anyósától, mert arról volt híres, hogy akit a színe elé rángatott, az jobban tette, ha meghallgatása előtt összehalkolta a székelynyét. Vad sztálinista volt, munkásör, élen járt a békekölcsönjegyzésben, egyetlen szülője a Párt volt, és nem tűrt el semmilyen elhajlást. Nos, ehhez a mumushoz rendelték be engem nem sokkal a vicc elmesélése után. Sok összehalkolnivalóm nem volt, és özvegy édesanyámat felkészítettem arra, hogy ha túl vagyunk a viviszekción, a jelek szerint nemcsak a mi fászpincékből hordom fel a tüzelőt, hanem majd idegeneknek is az utcánkban lévő TŰZÉP-től. Felvettem a fehér inget és az érettségiző öltönyömet, és miután két kézzel sikerült megállítani térdeim remegését, bementem a nagy hatalmú Kiss elvtárhoz. Mondanom sem kell, leordította a fejemet. Hálátlan féregnek nevezett, aki képes egy otromba viccért a szépen alakuló jövőjét tönkretenni. Jól végeztem a munkám, megbecsültek, KISZ-tag vagyok, és mégis belekerültem a reakció uszályába. Kioktattak, hogy csak vágjak bűnbánó képet, mert mindenfélre válasz gerjesztőleg hat a Párt képviselőjére. Megdöbbenésemre a végén nem azt közölte, hogy menjek a munkakönyvemért, hanem így szólt: Spánn elvtárs! Alpári humora ellenére a Szovjetunió barátunk és nagy. Engem viszont gyerekkoromban nem Kissnek, hanem Kleinnek hívtak, és mivel pár nap múlva ros hársánál jön, kívánok magának lösonó tajvót.

Kitámolyogtam tőle, és aznap délután a gépház kisablakán keresztül még a Zsurbin család is tetszett.

Hacsek és Sajó

Hacsek: Jó estét, kedves Sajó!

Sajó: Dicséretessék!

Hacsek: Minek tulajdonítsam e minden jiddiskájtól nélkülöző köszönését?

Sajó: Lehet, hogy magának ez furcsa, de olvastam, hogy a lubavicsi rabbi keresztet kapott!

Hacsek: Maga megőrült? Nem tudja, hogy ez egy kitüntetés? Nem a Via Dolorosa kell járnia vele!

Sajó: Hogyne tudnám! A Wiesel is valami ilyesfélért kapott!

Hacsek: Először is. A Wiesel nem rabbi. Másodsor. A mostani nem azért kapta, hogy viselje. Harmadsor. Én büszke vagyok, hogy ilyen megtiszteltetés érte!

Sajó: Hagyja! Maga akkor is büszke volt, amikor Wieselt kitüntették!

Hacsek: Én most is büszke vagyok rá, csak hát...

Sajó: Mi az, hogy csak hát???

Hacsek: A szolidaritás szobrát nem a kitüntetett rabbiról fogják megmintázni!

Sajó: Érdeklí is őt, hogy legneveztebb pártfogójuk visszaküldte keresztjét!

Hacsek: A lényeg, hogy a kereszt a családban maradjon!

Zév